

Rüştü Bozkurt

rustu.bozkurt@dunya.com

Kalkınmanın itici gücü: “Medeniyet Tasavvurumuzdur”

İngiliz fizikçi ve evrenbilimci Stephan Hawking’in verdiği ilham ve cesaretle düşünce modelimin bir temel varsayımını paylaşmak istiyorum: **“Ekonomimizi yeniden yapılandırma reformları tutarlı bir medeniyet tasavvuru üzerine inşa edilmezse başarı oranları çok düşük olacaktır!”**

Zihinlerin birikimini, gücünü, kapasitesini artırmak için ‘mekanik kopyacılık’ yoksullaştırır ‘yaratıcı ödünç alma’ da zenginleştirir. Bu genellemeden yola çıkarak, ünlü fizikçi, kozmolog ve kendi deyimiyle bir çeşit hayalci bilim insanı Stephen Hawking, “Zaman makinesi nasıl yapılır?” başlıklı makalesinde “Zihnimin içinde özgürüm. Evreni keşfetmeye, büyük sorular sorma özgürlüğüne sahibim” genellemesini ödünç alıyorum. Hawking’den güç olarak diyorum ki, ülkemizde önemli, ivedi, kalıcı sonuçlar yaracak olan temel sorumluluğumuz “uygarlık tasavvurumuzu” netleştirmektir.

Kararlar zamanında verilmezse korku ve kaygılar vücudun bütçesini bozar

Doğadaki yapıtaşlarının kendi aralarındaki ve dış etkenlerle etkileşimi yaşamın özüdür. Diğer etkileşimler gibi yapı taşlarının etkileşimi de doğanın ikili yapısı nedeniyle olumlu sonuçlar yaratabileceği gibi olumsuz sonuçlara da üretebilir. Etkileşimlerin yarattığı nicelikler arttıkça, nitelikler farklılaştıkça karmaşa ve belirsizlikleri de artırır. Belirsizlikler öngörmeyi, karar vermeyi ve önlemler geliştirmeyi güçleştirir. Kararlar zamanında verilemezse kuşkular, korkular ve kaygılar vücut bütçemizin dengelerini bozar; bağışıklık sistemimizi zayıflatır. Fizyolojik ve zihinsel bağışıklık sistemimizin dengeleri bozulunca geniş anlamıyla “güvensizlik” yaygınlaşır; derinleşen krizler yaşarız.

Güven, her aşamada belirleyici etkindir

“Güven”, bağlantı, iletişim, etkileşim ve iş birliklerinin her düzeyinde, örgütlenmenin her aşamasında belirleyici etkindir. Ortak değerlerle meşrulaştırılan ve yaşanabilir toplum oluşturanın öncelikli sorunu “ortak dil” yaratmaktır. “Ortak dil” anlatmanın, anlamının ve anlamlandırmanın vazgeçilemez aracıdır. Sözcük, kavram ve terim zenginliğimizi ve zihinsel kapasitemizi belirler. Zihinsel kapasitemiz,

Zihinsel kapasitemiz, karar verdiğimiz konularda “ölçeklendirilmiş tasavvurların” hayatın öz gerçeğine yakın ya da uzak durmasını belirler. Tasavvurlarımız da “tasarruflarımızın” yönünü, hızını ve etkilerinin sınırlarını çizer. Tasarruflar “maddi ve kültürel zenginlik üretimimizin” nicelik ve niteliğini, son çözümlemede “insan yaşamını kolaylaştırma” düzeyimizin de belirleyicisidir.

karar verdiğimiz konularda “ölçeklendirilmiş tasavvurların” hayatın öz gerçeğine yakın ya da uzak durmasını belirler. Tasavvurlarımız da “tasarruflarımızın” yönünü, hızını ve etkilerinin sınırlarını çizer. Tasarruflar “maddi ve kültürel zenginlik üretimimizin” nicelik ve niteliğini, son çözümlemede “insan yaşamını kolaylaştırma” düzeyimizin de belirleyicisidir.

İngiliz fizikçi ve evrenbilimci Stephan Hawking’in verdiği ilham ve cesaretle düşünce modelimin bir temel varsayımını paylaşmak istiyorum: “Ekonomimizi yeniden yapılandırma reformları tutarlı bir medeniyet tasavvuru üzerine inşa edilmezse başarı oranları çok düşük olacaktır!”

Medeniyet nedir?

Halil İnalıcık¹ uygarlık tanımında iki zıt ilkeye gönderme yapar: Birincisi, Darwin’in kuramıdır; kuramın sosyal alanda geçerliliğini koruduğunu belirtir. Söz konusu kurama göre, canlıların güçlü olanları doğal ayıklama yaparak kendilerine yaşam alanı açarlar. İnalıcık’a göre, “Güç hayvanlar dünyasında bir esas, var olmanın prensibi ise milletlerarası var olmanın da prensibidir.” İkinci prensip, “Modern Batı medeniyetini benimsemektir.” İnalıcık, “Batı medeniyeti” teriminden ne anlaşılması gerektiğini de şöyle açıklar: “Batı medeniyeti aklı her şeyin üstünde tutan, teşkilatlarını, hareketlerini akla göre tanzim eden bir toplum demektir.”

Medeniyet kavramı, uluslararası ilişkileri, tarih ve sosyoloji gibi sosyal bilimlere, düşünce sistemlerini, inanç sistemlerini ve bütün olarak kültürü de içerir. İnalıcık’a göre, “İnançların ve inanç sistemlerinin insan davranışların ve sosyal normlar üzerinde birinci derecede etkili olduklarını inkar etmek ve tarihsel yorumlarda onları ikinci derecede önemli görmek, tarihsel değişim süreçlerini mekanik determinizme indirgemek” olur.

Norm eksikliği çatışma için potansiyeldir

İbn Haldun “medeniyet kavramıyla”, değişik medeniyetler arasındaki ilişkiyi öne çıkarır. İç ve dış çatışmalara ve medeniyetlerin dönüşümüne vurgu yapar. Medeniyetler arasındaki ilişkilerde “norm eksikliği” boşluklar yaratır; inançlar ve inançların mezheplere ayrılmasında gözlenen norm eksiklikleri çatışmalar için potansiyel alanlardır.

Medeniyet kavramı üzerinde çalışanlar, tek bir medeniyet olmadığını, değişik medeniyetlerin var olduğunu belirtiyorlar.

Genelde, medeniyetler kendi yapılanmaları içinde, diğerlerine hayat hakkı tanıyorsa “açık medeniyet”, öteki medeniyetleri yok etmeye yönelikse “kapalı medeniyet” olarak niteleniyor. Günlük dilde “medeniyet”, görgülü ve nazik insan davranışını, kendini kontrol edebilen ilkeli tutumu, gelişmiş olarak kabul edilen ile gelişmemiş olanı, ortak değerleri, davranışları ve özellikleri olan sosyal yapıları anlatır. Henri Frankfort da medeniyet ve kültür terimlerinin eşanlamlı sözcükler olduğunu söyler. Düşünür, ilkel toplumları inceleyenlerin kültürün kendiliğinden oluştuğunu belirttiklerini, medeniyet kavramını, öncelikle insanı homopolitiks (siyasi insan) olarak görmek isteyenlerin tercih ettiklerini not eder. İlkel yaşam koşullarından medeniyete geçişlerin değişik zamanlarda ve yerde gözlemlendiğini; iç etkileşim kadar dışarıyla ilişkilerin de gelişmeyi yönlendirdiği üzerinde durur. Arnold Toynbee, canlıların da olduğu gibi toplumları sınıflandırır; “cins” ve alt ayırımının “tür” olarak bakar ve 21 değişik medeniyet saptadığını kaydeder.

Medeniyet tasavvur düşünce ve inancı dengeler

Medeniyet tasavvurumuz, düşünceye verilen değeri belirler, inanç algılarımızın sınırlarını çizer. Ayrıca, bilim ve teknolojiye bakışımızı, ekonomik sorunlara yaklaşımımızı yönlendirir. Daha da önemlisi zihni modellerimizin varsayımlarını, siyaset, hukuk ve yönetim kavrayışımızın çerçevelerini çizdiği için hayatın bütün alanlarını derinliğine etkiler.

Şafak Ural, kültür ile medeniyet tanımları arasındaki nüansa değinir: Kültürün göreceli olmasını öne çıkararak, zaman ve zemin göre farklılaştığına dikkat çeker. Medeniyeti de, “Bir kültürün ortaya koyduğu başarılar sayesinde, diğer kültürlerin de kabul edebileceği bir genelliği ve genişliğe ulaşması” olarak tanımlar. İlber Ortaylı, bir toplumda medeniyet düzeyini belirleyen iki zıt olguya değinir: Devletin kendini gösterme sanatı ve ölümlerin gömülme törenleri. Ortaylı’ya göre protokollerin eski ve köklü olmaları önemli işlevleri yerine getirmelerini sağlar.

Nereden bakarsak bakalım, medeniyet tasavvurumuz net değilse, hayatın bütün alanlarında üreteceğimiz politikaların hedeflere taşıyıcılıkları yetersiz kalır. Bizi, yaratmak istediğimiz sonuca götüremezler.

1- Halil İnalıcık, Tarihe Düşülen Notlar, Cilt:1, Timaş Yayınları, 1.bsk, Eylül 2011, s.97